

Надія Скотна, кандидат психологічних наук, доцент, декан
соціально-гуманітарного факультету
Дрогобицький державний педагогічний університет
ім. І. Франка

УКРАЇНСЬКА РЕГІОНАЛЬНА РОЗКОЛОТА ЦИВІЛІЗАЦІЯ ЯК ІСТОРИЧНЕ ЯВИЩЕ

Розгортання системних реформ в Україні зумовлює актуальність аналізу їх головних орієнтирів. Власне реформування українського суспільства вже давно перебуває під пильною увагою економістів, політологів, філософів, соціологів України. Водночас наголос на європейському виборі України потребує вираження цивілізаційних і регіональних орієнтирів реформування українського соціуму. Стаття присвячена дослідженню української цивілізації як історичного явища.

Постановка проблеми. З давніх часів українські землі були місцем взаємодії та суперництва двох світів – європейського і азійського. Вбираючи вплив двох світів, а значить світоглядів та світосприйняттів, формувалася українська регіональна цивілізація. Географічне знаходження українських земель так би мовити на межі двох світів та відбиття цього пограничного становища в історії, культурі, ментальності, суспільному житті українського народу дає підстави для розповсюдженості останнім часом характеристики України як розколотої держави. Поштовхом до нього послужила актуалізація в соціально-філософській думці цивілізаційного підходу, у першу чергу, бурхливе обговорення роботи С. Хантінгтона “Зіткнення цивілізацій”, який окреслив долю України у майбутньому світовому порядку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Хоча ще задовго до того, як побачила світ праця С. Хантінгтона, український геополітичний фактор отримав осмислення в роботах теоретиків геополітичної глобалістики Ф. Ратцеля, Р. Челлена, Ф. Наумок, А. Мехена, Відоля де Бланша, Н. Спідмена, К. Хаусхофера, К. Шмідта, П. Савицького, М. Вебера, Д. Мейкінга, У. Кірха, С. Коєна, Г. Кісінджер, Ф. Фукуями, З. Бжезинського, Ф. Ліста, К. Франца, Ф. Науманна, Х. Макіндера та інших. Практично кожен з перелічених авторів підкреслював унікальність української культури, способу життя, виробництва і побуту, близькість української культурної традиції до середньоевропейського типу і колосальну значущість України для розвитку європейських народів і побудови спільного європейського дому [12, 265–266].

Метою статті є розглянути питання

цивілізаційної приналежності у працях зарубіжних і вітчизняних вчених.

Виклад основного матеріалу. На відміну від підходів перелічених вчених, в поле зору С. Хантінгтона Україна потрапила не лише в геополітичному, але й в цивілізаційному вимірі. Останні події, що відбуваються в світі, доводять, що цивілізаційний фактор спрацьовує все потужніше, і підтверджують слушність хантінгтонівської концепції “зіткнення цивілізацій”. У своїй класифікації американський вчений відносить Україну до так званої “розколотої” країни, тобто країни, що розташована по два боки лінії розлому між цивілізаціями. У таких країнах, згідно з Хантінгтоном, великі групи належать до різних цивілізацій та постійно йде протиборство між ними, кожна з яких намагається “визначити крашу як свій політичний інструмент та зробити свою мову, релігію і символи державними” [28, 207]. Окрім того, “сили відштовхування розколюють ці країни на частини та притягують до цивілізаційних магнітів інших суспільств” [28, 209].

С. Хантінгтон вказує на те, що Україна згідно з Уолісом, розсічена східною межею західного християнства – найбільш важливою роздільною лінією в Європі. Склавшись до 1500 року, вона розташовується повз теперішні кордонів між Росією та Фінляндією, між прибалтійськими країнами та Росією, окрім України, розсікає ще Білорусь, звертає західніше, відокремлюючи Трансільванію від решти Румунії, а потім відокремлює Хорватію та Словенію від решти Югославії. На північ і захід від цієї лінії мешкають протестанти та католики, а на схід та південь – православні християни та мусульмани [25, 34].

УКРАЇНЬСЬКА РЕГІОНАЛЬНА РОЗКОЛОТА ЦИВІЛІЗАЦІЯ ЯК ІСТОРИЧНЕ ЯВИЩЕ

Хоча С. Хантінгтон у своїй роботі значно більше уваги приділяє не Україні, а іншим за його класифікацією розколотим та розірваним країнам, у першу чергу, Росії, Туреччині, країнам Балканського півострова тощо, сама постановка питання в контексті міжцивілізаційних взаємодій та далеко неоптимістичний прогноз автора щодо долі України притягує увагу вітчизняних вчених та політиків, викликаючи зіп'якнення різноманітних точок зору, а відповідно – нові інтерпретації ролі України у міжцивілізаційному просторі.

Слід зазначити, що задовго до обговорення концепції С. Хантінгтона – майже п'ятдесят років тому, уперше питання цивілізаційного статусу України підняв дослідник української історії І. Лисяк-Рудницький, визначивши місце України між Сходом і Заходом [14]. Роль України у світовому цивілізаційному порядку та напрями цивілізаційного розвитку країни нині прагнуть осмислити сучасні українські дослідники. Вони, як правило, визнають, що українські землі є об'єктом міжцивілізаційного впливу, вважаючи, що останній, маючи глибокі історичні корені, набув великого значення з моменту проголошення державної незалежності і відіграє ключову роль у процесі утвердження і розбудови української держави. Окрім того, уточнюючи положення С. Хантінгтона, вітчизняні науковці звертають увагу, на існування поряд із західною – римсько-католицькою та східноправославною ще однієї цивілізації, до якої належать українські землі. В. Кремень, Д. Табачник, В. Ткаченко та О. Коппель говорить про ісламську цивілізацію, Ю. Павленко про мусульманську або мусульмансько-афрозійську. Усі дослідники мають на увазі вплив середземноморського простору та Близького Сходу, який в історії України мав прояв через експансію на українські землі Османської імперії, Золотої Орди та Кримського Ханства, а у сучасній Україні відбивається у так званому кримськотатарському факторі та наявності досить чисельних угруповань решти національних меншин, які сповідують мусульманську релігію.

Проте як вітчизняні дослідники, так і представники національної еліти, не дотримуються єдиної думки щодо міри впливу тієї чи іншої цивілізації на розвиток України та ролі, яка належить нашій країні в міжцивілізаційному просторі. Тому, коли ці проблеми переводяться в політичну площину, вони часто зводяться до запитання “З ким Україні бути?”. Таке формулювання запитання, на жаль, залишає поза увагою інші аспекти міжцивілізаційної взаємодії – як забезпечити консолідацію української нації,

як зберегти цілісність української держави, нарешті на яких засадах будувати внутрішню політику країни.

Розглянемо детальніше питання цивілізаційної приналежності у працях вітчизняних вчених.

І. Лисяк-Рудницький – перший вітчизняний дослідник, який визначив місце України між Сходом і Заходом, уважав ближчою до України східно-православною цивілізацію, підкреслюючи, що “релігія завжди відділювала поляків і українців, незгідною лінією розмежування”, у той час як “такої формальної демаркаційної лінії не було в українсько-російських взаєминах”, і це ще одна з причин того, чому українцям важче національно відмежовуватися від росіян, ніж від поляків [14, 85]. Сучасний дослідник О. Коппель підтримує також таку точку зору, але обґрунтовує її, використовуючи категоріальний апарат цивілізаційного підходу. Він указує на те, що Україна не знаходиться в епіцентрі жодної з трьох цивілізацій, а значить не може повністю належати до жодної з них. Вона розташована в напівпериферії слов'яно-православної цивілізації, в периферійній зоні західної і у віддаленій зоні периферії ісламської цивілізації. Тому автор робить висновок, що спорідненість зі слов'яно-православною цивілізацією більша, ніж з іншими, а якщо взяти до уваги недалеке минуле і ступінь залежності від Росії, то стає повністю зрозумілим, чому значна частина території тяжіє до слов'яно-православної цивілізації [8, 22].

Існує протилежна точка зору, згідно з якою вважається, що українські землі зі старих часів належали до західної цивілізації і лише завдяки Росії Україна була насильницьки притягнута до східної. Велика кількість історичних досліджень знаходять спільні риси розвитку на певних етапах Європи і України та протиставляють їх російським традиціям. Так, Н. Ямко приналежність українських земель до західної цивілізації доводить на основі аналізу культури давніх поселень на території України – Трипільської культури (II тис. до н.е.), Чорноліської культури (IX–VII ст. до н.е.), Басівського, Харківського, Люботинського, Кам'янського городищ, Зарубенської і Черняхівської культури (кінець I тис. до н.е. – початок I тис. н.е.), цивілізаційних процесів, що відбувались спочатку в Київській Русі, потім – у Запорізькій Січі. Зокрема, автор звертає увагу на те, що східні слов'яни – прасури українців увійшли до цивілізації одночасно з іншими народами Європи, а потім на усіх етапах її розвитку жителі українських земель не відставали від європейців. Лише останні триста років, коли цивілізаційний рух України відбувся

УКРАЇНЬКА РЕГІОНАЛЬНА РОЗКОЛОТА ЦИВІЛІЗАЦІЯ ЯК ІСТОРИЧНЕ ЯВИЩЕ

у межах Росії, спочатку самодержавно-кріпосницької, потім більшовицько-тоталітарної, відбулося відставання [36, 58–59]. Послідовники точки зору про історичну приналежність України до європейської цивілізації також часто посилаються на історичний приклад Галицько-Волинського князівства, яке було позбавлене впливу Московії, тому зараз його території, які сьогодні представлені трьома областями Західної України, ближчі до західної цивілізації. Відомий український мислитель-консерватор В. Липинський звертав увагу на глибинні риси, які відображають своєрідність поєднання культурного генофонду із самобутнім соціально-політичним ладом. Він наполягає на тому, що “основною рвницею України від Москви є не мова, не плем’я, не віра... а інший, витворений віками устрій політичний, інший... метод організації правлячої верстви, інше взаємовідношення верхів і низів, держави і громадянства” [13, 25]. Сучасний американський історик і політолог українського походження Р.Шпоролук також наводить низку історичних аргументів щодо обмеженого впливу Росії на формування української нації [34, 167–183].

Отже, характерною рисою усіх історичних досліджень, які ставили за мету визначити цивілізаційну приналежність України, є тяжіння до двох протилежних полюсів – Європи і Росії. Хоча у більшості випадків, незалежно від того проросійськи чи проєвропейськи налаштований дослідник, визнається пограничний стан України в міжцивілізаційному просторі. Визнаним історичним фактом є те, що лише наприкінці XIX століття народ нині відомий як “українці” почав вживати слово “Україна” щодо своєї батьківщини, що до цього часу українців називали русинами в Австрії, русаками в Угорщині, малоросами або козаками в Росії [34, 169].

Практично не викликає суперечок визнання того факту, що Україна розташована на окраїнах кількох націй, цивілізацій (буквальне значення слова “Україна” для російського і польського мовного вжитку “окраїна”) і є суверенною спільнотою, здатною безпосередньо спілкуватися з ширшим світом. Цей прикордонний статус українських земель визнавав уже згадуваний англійський геополітик Х. Дж. Макіндер, який називав Україну “географічною віссю світу”, “світовим островом”, “осередньою землею”, “культурним кордоном” Європи, який захищає її від гегемоністичних претензій Росії, постійного і потужного азійського тиску [12, 266]. Сучасні українські дослідники використовують схожі терміни. Зокрема, В. Дергачов говорить про “межову державу”, де сходяться “краї” трьох

геополітичних просторів [6], В. Кремень, Д. Табачник і В. Ткаченко вважають Україну країною проміжної цивілізації [11, 552], О. Черниш використовує термін “транзитна цивілізація”, тобто перехідна, така, що ще не сформувалася, що включає у себе різнопланові ознаки як західної, так і східної цивілізації [32, 238]. Окрім того, часто більшість дослідників аналогічним статусом наділяють Росію.

Прикордонний статус України також неоднаково інтерпретується вітчизняними дослідниками. Позитивне забарвлення прикордонного стану подається через надання Україні ролі транскультурного осередка цивілізацій, головне завдання якого полягає у тому, як висловилась українська письменниця Ліна Костенко, щоб стати “золотим містком” між Заходом і Сходом [8, 18–23]. Близьку думку, хоча не так метафорично, висловлює Ю. Павленко: “традиційно впродовж останніх століть Україна є органічною складовою частиною Східнослов’янської православної цивілізації Макрохристиянського цивілізаційного світу, в системі якого Західна, в наш час Північноатлантична – Західноєвропейсько-північноамериканська цивілізація відіграє роль провідного центру, центру випереджаючого розвитку, який вирішальною мірою обумовлює трансформаційні процеси як у межах Макрохристиянського світу, так і на всій Земній кулі” [22, 226]. Такі думки породжують міфи про надзвичайну роль України на пограниччі Сходу і Заходу.

Інші інтерпретації пограничного стану України у міжцивілізаційному просторі не мають настільки оптимістичного характеру. М. Михальченко наводить докази, що спростовують міфи про роль України в геополітичному просторі. Він, зокрема, зазначає, що на сьогодні Україна ще і не міст між Заходом і Сходом. Поки що Україна – “ліміпроф” для Росії і Європи, проміжний міжцивілізаційний простір між західною і російською цивілізаціями. Згідно, з автором, Україна є ліміпрофом у трьох вимірах: у геополітичному – вона опинилася між НАТО і Росією: в економічному – між країнами з переважно ринковою, соціально-орієнтованою економікою Заходу і хаотичною, по-здириницькому експлуатованою новим правлячим класом, економікою Росії; у духовно-моральному – між тоталітарним, моноідеологічним і брехливо “моральним” минулим і невизначеним, навіть невідомим майбутнім, що функціонує у формі соціальної утопії (міфу) про багатопартійну, правову, демократичну державу, основ якої ще навіть не закладено [17, 34]. Окрім того, детальний аналіз соціально-філософських та

УКРАЇНСЬКА РЕГІОНАЛЬНА РОЗКОЛОТА ЦИВІЛІЗАЦІЯ ЯК ІСТОРИЧНЕ ЯВИЩЕ

соціологічних концепцій трансформації і модернізації України останньої чверті XX століття, що здійснений М. Михальченком у праці “Украинское общество: трансформация, модернизация или лимитроф Европы?” [13], його висновок про ідеологічну і політичну розколотість сучасного українського суспільства підтверджує наявність загрози, яку містить в собі статус “лімітрофу Європи”. “Якщо народ “лімітрофу” не укорінюється в структуру якоїсь регіональної цивілізації, зазнає дослідник, то самоутвердження цього народу у формі незалежної держави залишається проблематичним, як проблематично створити і свою локальну цивілізацію” [17, 34].

Далекими від позитивних характеристиками наділяє українську транзитну цивілізацію О. Черниш. Від зазначає, що “транзитним цивілізаціям історично властиві нерозвиненість і відсутність яскраво виражених конструктивних детермінант у суспільній свідомості і суспільній практиці. Із суб’єктами громадянського суспільства держава тут не співпрацює і не є злиною. Вона допускає їх формальне існування як підданих, тобто на принципах повного і безперечного підпорядкування: керує господарськими об’єктами, позбавляє самостійності церкву, підпорядковує корпорації, тримає у покорі місця, відбирає у людини свободу і кидає її напризволяще, не забезпечує її життя і невід’ємні права” [32, 240].

Слід зазначити, що визначення статусу України в міжцивілізаційному просторі має не лише зовнішньополітичне значення для України та геополітичне значення для світового порядку, а, передусім, відіграє ключову роль безпосередньо в українському державотворенні. Воно має практичне втілення у цивілізаційної ідентичності українського народу та переломленні її в національну ідентичність, яка відіграє ключову роль в консолідації будь-якого суспільства. Саме вихід на питання цивілізаційної ідентичності дозволяє окремим дослідникам стверджувати, що тривалий історичний шлях українського державотворення і проголошення незалежності української держави долає колишній пограничний статус українських земель. Як зазначив український дослідник Ю.Павленко, “транзитною”, “межовою”, “порубіжною” і тим більше “проміжною” в цивілізаційному плані Україна не може бути вже тому, що стаж цивілізаційного розвитку східнослов’янських народів, який веде свій відлік від давнього Києва, перевищує тисячоліття. Навіть західні авторитети, зокрема А. Дж. Тойнбі та С. Хантінгтон, не заперечують наявності у нас власної цивілізаційної ідентичності

[20, 47].

Ураховуючи останню точку зору про наявність власної української цивілізаційної ідентичності та визнаючи великий внесок усіх етапів українського державотворення у її формування, ми вважаємо, що в часи утвердження молоді української держави не слід нехтувати ефектами міжцивілізаційних взаємодій та їх дезінтеграційним потенціалом, на який вказують зарубіжні і вітчизняні вчені.

Традиційно дослідники, які так чи інакше торкаються питань внутрішнього устрою України, територіальної цілісності, регіоналізації, інтеграції і дезінтеграції українського суспільства виокремлюють низьку факторів внутрішнього розколу українського суспільства цивілізаційного характеру. Зокрема, Р. Шпорлюк як завади на шляху інтеграції держави розглядає етнічне роз’єднання між українцями та неукраїнцями, українофонами і русофонами, католиками і православними, комуністами і некомуністами [7, 119–122]; А. Міллер основну увагу приділяє етнічній і культурній різноманітності України [16, 90–95]; Л. Чекаленко-Васильєва виокремлює зовнішньополітичний фактор, який за своєю природою має етнокультурне походження [30, 83–113]; С. Власов і В. Поповкін виокремлюють етноісторичні і релігійні чинники регіоналізації [3, 140–160]; О. Шульга веде мову про історичні, етнокультурні передумови регіоналізму в Україні [35, 3–24]; О. Стегній, М. Чурилов указують на такі “параметри диференціації”, як відмінності історичного розвитку, мовні, конфесійні [27]; В. Шилов на основі етнічних, релігійних, історичних особливостей окремих регіонів виокремлюють ментальні розбіжності [33, 239–241]; Т. Воропаєва – етнопсихологічні [4, 259–261] тощо.

Інша група вчених фактори розколу українського суспільства досліджує через особливості масової свідомості населення різних частин країни, через аналіз і інтерпретацію соціологічних даних. Зокрема вони фіксують розбіжності з питань соціальної, культурної, національної та регіональної ідентифікації, ідеологічних уподобань, пріоритетів розвитку України, оцінки ситуації у державі, ставлення до шляху соціально-економічного розвитку, довіри соціальним інститутам тощо. Відповідні питання розглядаються в роботах С. Оксамитної [19, 1–6], С. Макєєва [15, 70–90], О. Стегнія [26, 79–81], М. Чурилова [27], Н. Черниш [31, 141–144; 5, 70–74], М. Белецького, А. Толпиги [2, 74–85], І. Прибиткової [23, 61–78], О. Ручки, О. Вишняка, І. Бекешкіної [24, 81–94], С. Красько [9, 509–516];

УКРАЇНЬКА РЕГІОНАЛЬНА РОЗКОЛОТА ЦИВІЛІЗАЦІЯ ЯК ІСТОРИЧНЕ ЯВИЩЕ

10, 354–364], Л. Ази [1, 494–500] та ін.

Висновки. Характерна ознака усіх перелічених досліджень першої і другої групи, полягає у тому, що найбільш істотні розбіжності як за об'єктивними історико-культурними, етнічними, мовними, релігійними характеристиками, так і за суб'єктивними характеристиками масової свідомості населення фіксуються між Східною і Західною, Лівобережною і Правобережною Україною, що цілком вписується у схему Хантінгтона та вітчизняних дослідників цивілізаційної проблематики. Західна Україна найчастіше характеризується як переважно уніатська, україномовна, націоналістична та прозахідно налаштована, Східна – як переважно православна, російськомовна, “комуністична” та проросійськи налаштована.

Водночас переважна більшість дослідників відстоюють думку, що наявність ознак внутрішнього розколу української цивілізації, які фіксують численні дослідження, не прирікає її на безперспективність. Навіть С. Хантінгтон, який попереджує про небезпеку розпаду української держави, стверджує, що для України, якою він вважає важливішою другорядною регіонального державою, моделлю співіснування різних етнічних груп і цивілізацій, бажано залишитися єдиною, мати тісні стосунки з Росією і одночасно зміцнювати незалежність та розвивати дружні зв'язки із Заходом [29,10].

1. Аза Л. *Регіональний аспект етномовної диференціації*// *Українське суспільство – 2003. Соціологічний моніторинг*. – К.: Інститут соціології НАН України, 2003.

2. Белецкий М.И., Толпыго А.К. *Национально-культурная и идеологическая ориентация населения Украины*// *ПОЛИС*. – 1998. – №4.

3. Власов С. Поповкин В. *Проблема регионализма в структуре государственной власти и политике Украины*// *Этнические и региональные конфликты в Евразии. Книга 2. Россия, Украина, Белоруссия*. М.–1997.

4. Воропаева Т.С. *Психологія національного буття: регіональні відмінності*// *Регіональна політика України: концептуальні засади, історія, перспективи. Міжнародна науково-практична конференція*. – К, 1995.

5. Грицак Я., Маланчук О., Черниш Н. *Україна: схід і захід*// *Современное общество*. – 1994. – № 3.

6. Дергачов В. А. *Геополітика*. – К, 2000.

7. Дубовик В.А. *Етнорегіональні проблеми та перспективи державно-територіального устрою України: аналіз робіт американських*

дослідників// *Регіональна політика України: концептуальні засади, історія, перспективи. Міжнародна науково-практична конференція*. – К, 1995.

8. Коппель О.А. *Україна в контексті світових цивілізацій*// *Актуальні проблеми міжнародних відносин: Збірник наукових праць*. – Випуск 32. – Частина I (у двох частинах). – К.: Київський національний університет імені Тараса Шевченка. Інститут міжнародних відносин, 2002.

9. Красько С. *Довіра як чинник соціальної солідарності*// *Українське суспільство. Моніторинг соціальних змін – 2002. Інформаційно-аналітичні матеріали*. – К.: Ін-т соціології НАН України, 2002.

10. Красько С. *Схід і Захід України: тенденції міжрегіональної взаємодії в оцінках населення*// *Українське суспільство – 2003. Соціологічний моніторинг*. – К.: Інститут соціології НАН України, 2003.

11. Кремень В., Табачник Д., Ткаченко В. *Україна: альтернативи поступу (критика історичного досвіду)*. – К.: “АКС-ІЖКАІКЕ”, 1996.

12. *Культура. Ідеологія. Особистість: Методолого-світогляд. Аналіз* / Губернський Л., Андрущенко В., Михальченко М. – К.: Знання України, 2002.

13. Липинський В. *Листи до братів-хліборобів*. – Відень, 1926.

14. Лисяк-Рудницький І. *Історичні есе*. – К., 1994. – Т.1.

15. Макеєв С. *Регіональні відмінності в оцінці економічної і соціально-політичної ситуації*// *Політичний портрет України*. – 1996. – №15.

16. Миллер А. *Україна як націоналізуючеся государство*// *Pro et Contra*. – 1995. – Весна.

17. Михальченко М. *Лімітроф Європи: випадковість чи доля України*// *Людина і політика*. – 2000. – №3.

18. Михальченко Н. *Українське общество: трансформація, модернізація или лімітроф Европы?* – К.: Інститут соціології НАНУ, 2001.

19. Оксамитна С. Макеєв С. *Соціологічний ракурс політичної географії України*// *Політичний портрет України*. – 1995. – № 11.

20. Павленко Ю. *Східнохристиянська цивілізаційна система та її місце у всесвітньо-історичному процесі*// *Соціологія: теорія, методи, маркетинг*. – 2001. – №4.

21. Павленко Ю.В. *Історія світових цивілізацій: соціокультурний розвиток*

УКРАЇНСЬКА РЕГІОНАЛЬНА РОЗКОЛОТА ЦИВІЛІЗАЦІЯ ЯК ІСТОРИЧНЕ ЯВИЩЕ

людства. – К.: Либідь, 2000.

22. Павленко Ю.В. Україна в системі глобальної цивілізації // *Практична філософія*. – 2001. – №2.

23. Прибиткова І. У пошуках нових ідентичностей: Україна в етнорегіональному вимірі // *Соціологія: теорія, методи, маркетинг*. – 2001. – №3.

24. Ручка О.А., Вишняк О.І., Бекешкіна І.Е. Особливості суспільно-політичної ситуації в Україні 2000 р. // *Українське суспільство. Моніторинг соціальних змін* – 2000. Інформаційно-аналітичні матеріали. – К.: Ін-т соціології НАН України, 2000.

25. С. Хантінгтон *Столкновение цивилизаций? / ПОЛИС*. – 1994. – №1.

26. Стегній О. Г. Регіональні особливості політичних орієнтацій населення України // *Українське суспільство. Моніторинг соціальних змін (1994–1999)*. Інформаційно-аналітичні матеріали. – К.: Ін-т соціології НАН України, 1999.

27. Стегній О., Чурилов М. Регіоналізм в Україні як об'єкт соціологічного дослідження. Київ, 1998.

28. Хантінгтон С. *Столкновение цивилизаций*. – М.: ООО “Издательство АСТ”, 2003.

29. Хантінгтон С. *Новий порядок у XXI сторіччі: глобальні тенденції та їх значення для України (Виступ на круглому столі в національному інституті стратегічних досліджень 18 жовтня 1999 року) // Національна безпека і оборона*. – 2000. – №7.

30. Чекаленко-Васильєва Л. *Влияние регионализма на формирование внешней политики // Этнические и региональные конфликты в Евразии: в 3 кн.: Кн. 2 Россия, Украина, Белоруссия./ Общ. ред. А. Зверев, Б. Коппирерс, Д. Тренин*. – М.: Изд-во “Весь мир”, 1997.

31. Черниш Н. *Регіоналізм в сучасній Україні // Ставропігон. Річний науково-теоретичний журнал*. – 1997.

32. Черниш О.М. *Транзитні цивілізації // Практична філософія*. – 2001. – №1.

33. Шилов В.Н. *Ментальність населення: регіональний аспект // Регіональна політика України: концептуальні засади, історія, перспективи. Міжнародна науково-практична конференція*. – К, 1995.

34. Шрополок Р. *Україна: від імперської країни до незалежної держави // Національна ідентичність. Хрестоматія. / Упоряд. Т.С. Воропай*. – Харків: Крок, 2002. – С. 167–183.

35. Шульга О.М. *Проблеми формування державної регіональної політики // Регіональна політика України: концептуальні засади, історія, перспективи. Міжнародна науково-практична конференція*. – К, 1995.

36. Ямко Н.М. *Україна в Європейській цивілізації // Філософія, соціологія, політологія: Збірник наук, праць за загальною редакцією проф. М.Д. Кулчасової*. – Вип. 2. – Харків: Вид-во ХДАДТУ, 1998.

Іван Якович Франко (27. 08. 1856, с. Нагуєвичі, тепер с. Івана Франка Львівської обл. – 28.05. 1916, Львів). Великий український письменник, вчений, промисловий діяч, революційно-демократич. напрям. Походив з сім'ї селянина-кочовця. В 1875 вступив до Львівського ун-ту. Закінчив Чернівецький ун-т в 1891. Перші вірші надруковані в 1874 у студентськ. журн. “Друг”. У другій половині 70–80-х рр. створив поезію високого ідейного і художнього звучання – “Гімн” (“Вічний революціонер”), “Каменярі”, “Товаришам з турми”, “На суді”, “Беркут”, “Вільні сонети”, “Тюремні сонети”, що увійшли до зб. “З вершин і незин” (1887). Наступні зб. “Зів'яле листя” (1896), “Мій Ізмаразд” (1897), “Із днів журби” (1900), “Semper tunc” (1906) – класичні зразки громадсько-політичної, філософської й інтимної лірики. Визначні поеми – “Панські жарти” (1887),

“Смерть Каїна” (1889), “Сурка” (1890), “Похорон” (1899), “Іван Вишенський” (1900) та інші. Поема “Мойсей” (1905), оповідання зб. “Борислав” (1877), драма “Украдене щастя” (1893) та інші.

За революц. діяльність його тричі ув'язнювали (1877–78, 1880, 1889).

Великим вкладом у розвиток прогресивної укр. науки є праці Франка з історії і теорії л-ри, фольклористики й етнографії, мовознавства, історії й економіки (“Література, її завдання і найважливіші цілі”, “Нарис історії українсько-російської літератури до 1890 р.”, “Катехізм економічного соціалізму” та ін.). Наук. праці Франка знайшли широке визнання вчених, він захистив докторську дисертацію у Віденському ун-ті (1893).

Наукова рада Харків. ун-ту присудила йому почесний ступінь доктора рос. словесності (1906); за працю “Студія над українськими народними піснями”. Твори Франка перекладені багатьма мовами світу.

Матеріал виорієнтовано з УРенциклопедії